

Слободан Перовић, *ПРАВНО-ФИЛОЗОФСКЕ РАСПРАВЕ*, НИУ „Службени лист СРЈ”, Београд, 1995, стр. 539.

I. У издању Новинско-издавачке установе „Службени лист СРЈ” из Београда, крајем прошле године појавио се зборник правно-филозофских расправа професора др Слободана Перовића, дугогодишњег професора грађанског и облигационог права на Правном факултету у Београду, председника Научног друштва Србије и члана Словеначке академије наука. Иако по ужој вокацији специјализован за област приватног права, последњих десетак година професор Перовић све се више окреће подручју правне филозофије и природном праву. О томе посебно сведочи и његово ангажовање на већ традиционалним децембарским скуповима правника на Копаонику, који су од школе цивилног права прерасли у Копаоничку школу природног права са сталном темом „Правда и постојеће право”. Шкоћа ће ове године обележити свој десети, јубиларни, сусрет.

Зборник правно-филозофских расправа компонован је тако да обухвата четири обимније студије: I. Правда и стечена права (стр. 9–144); II. Комутативна правда и накнада штете (стр. 145–220); III. Уговор као акт правне и моралне цивилизације (стр. 221–372); IV. Правна држава и криза правног система (стр. 373–426); и шест есеја обједињених заједничким називом „Усмена реч”, које је аутор у разним приликама и поводима писао или излагао: 1. Правда и достојанство суда (стр. 427–440); 2. Три заблуде — препреке тржишној привреди и правној држави (стр. 441–462); 3. Својинско питање (стр. 463–486); 4. Вратимо се школи природног права (стр. 487–502); 5. Моћ и немоћ уговора (стр. 503–520); 6. Хексагон природног права (стр. 521–539).

II. Овом приликом, од тема које професор Перовић у својим студијама и есејима обрађује, илустрације ради, издвајамо одломке о правди и природном праву, кризи правног система и хексагону природног права.

У студији „Правда и природно право” (која је припремљена као уводни реферат за VIII сусрет правника на Копаонику, 1994. године), професор Перовић повезује класично учење о правди и природном праву са модерном идејом људских права. У одељку о

природним људским правима и сукоба закона у времену, између осталог, истиче: „...може се рећи да су природна права, као универзална, примарна и трајна заснована на природи и разуму *per se*, остала углавном изван поља примене теорије стечених права, па и теорије сукоба закона у времену опште. То значи, да цео правнички свет заснован на питању временског важења закона и трајања појединих субјективних права, у оквиру изложених теорија, посматра ово питање оптиком норми позитивног права. А то право је секундарно у односу на природно, па самим тим оно је пролазно и нестално, хетерономно и локално у односу на универзум права помоћу кога се остварује правда као стожерна врлина. У том контексту, налазе се природна права, за која данас већ можемо рећи да су изворна и класична, а то су, право на живот, слободу, својину, једнакост, сигурност, отпор угњетавању, трагање за срећом. Ту се налази и данас актуелна категорија људских права, која је инкорпорисана у значајне опште акте међународне заједнице и која, у рукама те Заједнице, практично представља средство за остварење корективне правде на свим географским ширинама. За наше питање, значајно је приметити, да су људска права у ствари тековина идеје и школе природног права, и да, као таква, деле све познате атрибуте природног права.” (стр. 143-144).

У студији „Правна држава и криза правног система” (Правни факултет у Љубљани, 1987), професор Перовић, између осталог, истиче: „Право се, већ по својој функцији, увек налази на путу настављања процеса формирања и примене одређених друштвених правила понашања. На том путу, право, односно закон као његов репрезент, може бити у складу са друштвеним потребама и захтевима, може, дакле, адекватно изражавати колективну свест и хтење у виду резултанте битних потреба и интереса друштвене основе. Кажемо да право тада изражава симбиозу социјалне и системске интеграције једног друштва, да је право тада у складу са својим материјалним извором. Међутим, на том истом путу се може јавити мањи или већи степен неусклађености друштвеног факта и правне норме, могућност да правна норма не одражава реалне друштвене односе, већ да их или прејудуцира у виду норме-жеље (програм, декларација, визија) или да правна норма заостаје за животом, када се претвара у механизам кочења. У оба случаја, право не изражава реалне друштвене односе, ствара се суштинска и формална неусклађеност између правне норме и императива друштвеног факта, долази до раскорака између социјалне и системске интеграције правних институција, долази до појаве „побуне факта против права” (G. Morin: *La révolte des faits contre le code*, Paris, 1920). Када, дакле, дође до ове „побуне” поставља се питање дијагнозе таквог стања, и разуме се, питања изласка из таквог стања. Другим речима, поставља се питање кризе права, његових појединих делова или питање кризе приватног система у целини”.

У есеју „Хексагон природног права” (Копаонички скуп правника, 1994), професор Перовић презентира своју оригиналну конструкцију о тзв. хексагону природног права, у том смислу, између осталог, истиче: „Као што у животу нашем „душа ратује са тијелом”, као што у природи нашој „дуси ратују са небесима”, тако и када је реч о правном поретку, у њ ратује правда с постојећим правом. Има ли живота без душе, има ли природе без небеса, има ли права без правде (...) Полазећи од ове концепције школе природног права, дозволите ми да поступим по принципу слободе природног права и да вам изложим, сада сасвим концентрисану мисао о опсегу и садржини природних права, онако како их видим на хоризонту људског збивања”. И наставља: „...дозволите да формулишем *хексагон њприродног њправа*, шест стубова природног права на којима почива правничко здање: дакле, бележим прво природно право, *њправо на живојћ*; друго природно право, *њправо на слободу* у рационалном (умном) смислу; треће природно право, *њправо на њпривредну акѡивностѡ* (економску предузимљивост); четврто природно право, *њправо на ѡековине кулѡуре*; пето природно право, *њправо на ѡравду* и шесто природно право, *њправо на ѡравну државу*”.

Стављајући на увид правничкој и општој јавности ову своју оригиналну правно-филозофску конструкцију о *хексагону њприродног ѡправа*, професор Перовић истовремено одлучно и смело ставља на увек немилосредну и неизвесну пробу времена садржинску и концептуалну вредност ове своје оригиналне идеје.

III. Првобитно појединачне студије и есеји професора Перовића, сада у зборнику правно-филозофских расправа презентираних у својој укупности, нашој садашњој правној мисли отварају двоструку перспективу: са једне стране, преко идеје о правди и природном праву омогућавају успостављање континуитета са традиционалним вредностима правне и моралне цивилизације са којима се наше право насилно разликло пре педесет година, а са друге стране, преко концепције о људским правима као данашњим изразом идеје природног права омогућавају хватање корака са битним токовима савремене светске и европске правне мисли. За нашу садашњу ситуацију, међутим, посебно је значајно то, што су ове правно-филозофске расправе показале да велике цивилизацијске и моралне вредности као што су правда, природно право, и пре свега идеја људских права, нису вредности које су нам доступне само посредним путем (нпр. рецепцијом међународних докумената или иностране правне науке), већ да су то вредности које су стваране и неговане и у оквирима наше правне и филозофске традиције још од средине прошлог века (нпр. у делима Јована Стерије Поповића о природном праву).

У објављеном зборнику, правно-филозофске студије и есеји професора Перовића постале су целина чија вредност превазилази прост збир њихових појединачних вредности. У том смислу, за идеје и вредности које извиру из обједињених правно-филозофских расправа професора Перовића, може се рећи да су недвосмислено маркирале ону тако жељену тачку у нашем правном животу („point of no return”), након које више нема повратка на старо.

У својој чувеној књизи о Лују Пастеру, наш познати научник Иван Ђаја писао је да након Пастера операционе сале више никада не могу бити оно што су некада биле — од загађених и препрљавих просторија, постале су синоним за чистоћу и уредност. Чини се да нећемо претерати ако кажемо да након зборника Правно-филозофских расправа професора Слободана Перовића, ни наше право више никада не може бити онакво, какво је било током половине века коју остављамо иза нас.

проф. др Стеван Јилић